ՆՈՅԵԱՆ ԱՂԱՒՆԻ

ՇԱԲԱԹԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԷՍԹԵՏԻԿԱԿԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ — ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ՕԳՈՍՏՈՍ 1852 — ԹԻՒ 24

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Նախընթաց թերթով յիշեցինք որ Թարապուլուսի կուսակալն ու Դաղլիոյ հիւպատոսի մէջ դժու�մ մը պատահած էր, յիշեալ երկրի ծառայութեանը մանող երկու գաղղիացի փախստական զինուորներու վասյաք, և Դաղղիոյ կառավարութիւնը փոխանակ գործը Կրանդնուպոլիս տեսնելու նոյն տեղը վճռելուզելով վեցպատերազմական նաւ, երեք շոգենաւ ղրկեց Տարապուլուս, ուր արդէն Դաղղիացի ուրիշ շոգենաւ մ՚ալ կար։

Վերջին լուրերէն կ՚իմանամք թէ յուլիսի 29 ին յիշեալ փախստականները Դաղղիոյ կառավարութեան յանձնուելով՝ վէճը վերջացեր է։

Ըստ գործը լսմնալէն ետքը, Դաղղիոյ հիւպատոս Մ՚օսիէօ Փէլիսիէն Թարապուլուսէն մեկներ է իւր երկիրը դառնալու և իր հեռաւորութեան ժամանակը Դաղղիացիներն ու Դաղղիացւոց պաշտպանութեան տակը գտնուողները Սպանիոյ հիւպատոսին պաշտպանութեան յանձներ է։

Բարեբաղդաբար տեղւոյն կուսակալին խստեմութեամբը քաղաքը ազատուեր է կոծանումէն, որ յիշեալ նաւտիրամբին ոմբաձգութեան պատրաստութիւնները կըպատճառնային։

Խորին ցաւ կը զգամք Բարիզեմ տերութեան մը զէնք քաշելը տեսնելով՝ ինչ տեսն Բարձրագոյն դուռը միշտ մեծ բարեկամութեան նշաններ կուտայ։

Քաղաքական խորհրդակցութիւնները մինչ բանի կը ծառայեն, եթէ նիւթական զօրութիւնը առաջ կը մղեն խնդիրներուն մէջ։ Տարապուլուսի ընդհանուր կառավարիչը զինջանելու պատրաստուեցաւ, քաղաքին կոծանումը չտեսնելու համար։ Ժամին ալ դէմ կենալու ըլլար։ գուցէ մեծ դժբաղդութիւն մը արձանագրելու ցաւալի առիթը կունենայինք։ Կը կրկնենք թէ աս եղելութիւնը շատ ափսոսալու է, և Բարձրագոյն դուռը երբեք չէր սպասեր առանկ ընթացք մը տեսնելու։

Կայսերական կառավարութիւնը արդար իրաւունք ունի գանգատելու առ անվայել յարձակմունքէն և հրապարակաւ բողոք բառնալու Դաղղիոյ դէմ։ Բոլոր Եւրոպիոյ տերութեանց առջեւը, որոնք անտարակոյս պիտի պարսաւեն և դատապարտեն յիշեալ հանարակապետութեան բռնած ճամբան։

— Ընդհալ շաբաթ տերութեան բարձր ատիճանի պաշտօնէից անակնկալ փոփոխութիւնները յիշեցինք հանառօտիւ։ Այս անգամ Յ՚ռռանալ Բէ Ռօնդանիկօֆէ մէջէն հեռուեալ խորհրդածութիւնները կը հանառօտենք։

«Այս երրորդ անգամն է որ Բէշիա փաշան մեծ եպարգոսութեան պաշտօնը կը թողու։ և առաջին անգամն է որ Ալի փաշան կընդունի զայն։»

«Մէկուն քաղաքական կեանքը ծանօթ է բոլոր աշխարհին, և կրսկսի գլխաւորաբար որ 1839 թուականէն երբ Կիւլհանէի խարիզ էրֆը (սահմանադրական օրինաց վերաբերեալ կայսերական հրովարտակը) հրատարակուեցաւ, որն որ Կայսերութիւն վերածնուելու սկզբնաւորութիւն է։ Ընդ ժամանակէն մինչև մերօրը այսինքն 13 տարուան միջոցին մէջ, իւր անունը կրեց Տաճկաստանի ամենամեծ կարգադրութիւններուն, և բոլոր Եւրոպիոյ մէջ իրմէ աւելի դեղեցիկ համբաւ ունեցող տերութեան պաշտօնեայ մը չի կայ։ Սակայն 1840 էն հետէ ամենեին տարի մը չանցաւ որ Կայսերական կառավարութիւնը կատարելու մեծ գործ մը, քննելու ծանր խնդիր մը ունեցած չըլլայ, և անոնցմէ գրեթէ մէկը չեմք գիտեր, որ որոշմանը համար վեհափառ Սուլթանը Բէշիա փաշայի բարձր իմաստութեանը և մեծ գիտութեանը դիմած չըլլայ։ . . . . »

«Ալի փաշայի անունը անշուշտ Բէշիա փաշայինն չափ փայլուն չէ։ բայց արդէն շատ տարիներէ հետէ անոնց անունը իրարմէ չբաժնուեցան Տաճկաստանի մէջ կատարուած յառաջադիմութեան գործոյն մէջ։ Նորընծայիր մեծ եպարգոսը դեր ծեր չէ։ այսուամենայնիւ իւր կեանքը նշանաւոր եղած է աշխոյժ և խոհեմ ծառայութիւններովը երեւելի պաշտօններու մէջ։ Բարձրագոյն դրան թարգմանատանէն ելնելէն հետէ, հետզհետէ Վիեննայի դեսպանատան առաջին խորհրդոյ քարտուղար արքունի դիւանին առաջին թարգման, Լոնտոնի դեսպանատան գլխաւոր, արտաքին գործոց նախարարի խորհրդական, արդարութեան Բարձրագոյն ատենի նախագահ և երկու անգամ արտաքին գործոց նախարար եղած է։ Ալի փաշան արժանի է Բէշիա փաշային, և դատատուն իւր աշակերտովը կընայ փառաւորուիլ։ երկուքն ալ միւնոյն ուղղութիւնը, մըտաց և սրտի միւնոյն վեհմտութիւնը և իրենց տիրոջը և հատարակաց բանին միւնոյն անձնանուիրութիւնը ունին։ Ինքը հայրենասիրութեան և ազնիւ զգացմանց այն մեծ վարժարանին մէջ մեծցած է, և իրմէ զատ, որ անընդմեան համեստութիւն ունի, մեկը չզարմացուսը մեծ եպարգոսութեան բարձր ատիճանը հասնելուն վրայ։ Խոնարհութիւնը և ախորժակովը հաւատաւոր երկրին վերածնութեան գործոյն մէջ երկրորդ տեղէն ալ գոհ կըլլար, ձգելով զառաջինը (եթէ իրմէ կախուած ըլլար որովհետև ամենէն վեր Սուլթանը կայ) այն մարդոյն որուն համար ամենաջերմ երախտագիտութիւն և խորագոյց յարգանք ունի։ Բայց ան որ բաժանելոյ կարողութիւն ունի, միաւորելոյ ալ կարող է։ Յուսանք Տաճկաստանի և անոր Ինքնակալին համար, որ ամենուն անձնանուիրութեանը և աղօթիցը վրայ իրաւունք ունին։»

«Ալի փաշան արտաքին գործոց տեսչութիւնը ձգելէն ետքը, ամեն մարդ համաձայն Ռոպէսպիէրին համար ինչ պիտի ըսես։ Կարծեմ թէ անոր տեղը կը գտնուս Քօրսիքացւոյն տալու համար։ աս ալ ըստ բաւականի յարիշտակութիւն մըն է, կարծեմ։

— Ո՛չ, տիկին, ըսաւ Վիլքֆօր։ ամեն մէկը իր տեղը կը թողում։ զՌոպէսպիէր Լուդովիկոս ԺԶ ըսուած հրապարակին մէջ գլխատման տախտակամածին վրայ, և զԳաբրիէլ Վանոտ հրապարակին մէջ իւր սիւնին վրայ։ միայն մէկը ցաւցընող և խոնարհեցընող հաւատարութիւնը հնարեց և միւսը բարձրացուցիչ հաւատարութիւնը ստեղծեց։ մէկը թագաւորները սպանդանոցի ասոյնանը իջուց և միւսը թագաւորական ամուսի հաւասար բարձրացուց Ժողովուրդը։ Ասոյ չհակրցուիս, կրկնեց Վիլքֆօր ծիծաղելով, թէ երկուքն ալ վատահամբաւ յեղափոխականներ չէին, և թէ յեղափոխուած տարւոյն Բերմիոտի (11 երորդ ամսոյն) 9 երորդ օրը և 1814 տարուան ապրիլի չորրորդը Գաղղիոյ համար երկու երջանիկ օրեր չեղան, ու արժանի չեն որ բարեկարգութեան ու միապետական տերութեան բարեկամներէն հաւատարակաց ոճոխմամբուն։ Բայց աս կ՚իմացընէ նաև թէ ի՞նչպէս Նպոլէոն իր շար խորհրդոյ կուսակիցները պահէր, թէպէտև (կը յուսամ) մէկ մըն ալ չվերականգնելու կերպիւ իշխանութենէն ինկաւ։ Հապա ի՞նչ կուզես, Մարքիզուհի, Քրմուէլն անգամ որ Նաբոլէոնին կէսը հաղիւ կրնար համարուիլ իրեն համար չար ընկերներ ունէր։

— Դիտես, Վիլքֆօր, որ ըսածդ յեղափոխութեան խօսքերու շատ կը նմանի։ Բայց կը ներեմ քեզ, անկարելի է որ ծէրոնպէնի մը որդի ըլլաս, ու խռովութեան ախորժակ չունենաս։

Վիլքֆօրի երեսը սաստիկ կարմրեցաւ։

— Հապա ծէրոնպէն էր, տիկին, ըսաց, իրաւ է, բայց իմ հայրս թագաւորին մահուանը համար քուէ չի՞ձգեց։ հայրս նոյն Արհաւրաց ժամանակը տարագրեցաւ, երբ դուք ալ տարագրուեցաք, և մաղ մնաց որ ինքն ալ նոյն գլխատման տախտակամածին վրայ պիտի երթար, որու վրայքնա հօրդ գլուխը ինկած էր։

— Ա՜յ, ըսաւ Մարքիզուհին, որուն գիմագը վրայ այլայլութիւն մը չպատճառեց աս արիւնհեղութեան յիշատակը։ միայն թէ գլխատման տախտակամածին վրայ երկուքնալ ելլելուն պատճառը իրարու բոլորովին հակառակ սկզբունքներն ըլլալու էր։ և ասոր ապացոյցն է որ բոլոր ընտանիքս աքսորեալ իշխանները հաւատարիմ մնաց, իսկ քու հայրդ նոր կառավարութեան հետ միանալու փութաց, և քաղաքացի Դուարթ լէն ծէրոնպէն ըլլալն ետքը, Դուարթիէ կոմսը ըլլալով ծերակուտի անդամ եղաւ։

— Մայրս, մայրս, ըսաւ Ռենէ, գիտես որ աս գէշ յիշատակներուն վրայօք պիտի չի խօսակցի։

— Տիկին, պատասխանեց Վիլքֆօր, օրիորդ Սէն-Մէրանի հետ կը միանամ ու շատ խոնարհութեամբ ձեզմէ կը խնդրեմ որ անցեալը մոռնանք։ Ի՞նչ օգուտ, մեղադրել այն բաները որոնց առջև Աստուծոյ կամքը անդամ տկար է։ Աչքերը կրնայ փոխելու, բայց անցեալը բարեխառնել անգամ չի կրնար։ Մեր ձեռքէն եկածը այն է միայն որ եթէ չեմք կրնար պանիկայ ուրանալ, գոնէ վրան քօղ մը ձգենք։ Ի՞նչ կը կարծես, ես իմ հօրս ոչ միայն կարծիքէն հեռացայ այլ նաև անունը անգամ թողուցի։ Հայրս Պոնաբարդեան եղաւ և դուցէ դեռ Պոնաբարդեան է և Դուարթիէ կ՚ուզուանի փակ եթագաւորական եմ, անուս ալ Վիլքֆօր է։ Թող որ հին կոձղին մէջ մնացած կասոր մը խռովայոյզ հիւթը ինքնիրեն ցամքի, և տես միայն, տիկին, նոր բողբոջը որ նոյն կոձղէն կը հեռանայ առանց կրնալու և (գրեթէ կրնամ ըսել) առանց կամենալու որ բոլորովին անկէց պատուի։

— Կեցցէս, Վիլքֆօր, ըսաւ Մարքիզը, կեցցէս, շատ աղէկ պատասխանեցիր։ Ես ալ միշտ Մարքիզուհիին կը բացատրեմ որ անցեալը մոռնայ, բայց անիկայ երբեք մտիկ չ՚ընար իմ խօսքս, կը յուսամ որ դուն աւելի պիտի յաջողես համոզելու։

— Ա՜յ, բարի, անցածը մոռնանք, տակէ աղէկ բան չեմ ուզեր։ և ադ բանին համաձայն եմ, բայց գոնէ Վիլքֆօր աս կէս ետքը անողոքելի ըլլայ։ Մի՞ մոռնար, Վիլքֆօր, թէ մենք քեզի համար երաշխաւոր եղած ենք թագաւորին և թէ Նորին Վեհափառութիւնն ալ մեր խնդրանքը բարեհաճեցաւ անցածը մոռնալու, ինչպէս որ ես ալ քու աղաչանքովդ կը մոռնամ, ըսաւ Մարքիզուհին ձեռքը Վիլքֆօրին երկնցընելով։ Միայն, թէ որ ապստամբութեան դաշնակից մը ձեռքդ խնալու ըլլայ, մարդ բեր որ ամենուն աչքը քու վրադ է, մանաւանդ անոր համար որ գիտեն թէ դուն այնպէս գերբաստանէ մըն ես, որ դուցէ այն ապստամբութեան դաշնակիցներուն հետ հաղորդակցութիւն ունենայ։

ՄՕՆԹԻ ԳՐԻՍԹՈ

(Շարունակութիւն. տես թիւ 8 — 9 — 10 — 11 — 12 — 17 — 18 — 19 — 20 — 21 — 23)

— Ի՞նչ կը խօսէիր, տիկին Մարքիզուհի . . . . ըսաւ երիտասարդը որուն աս խօսքերը կընուէին, ներեցէք, քանզի խօսակցութեանդ մտադրութիւն չըրի։

— Էհ, Մարքիզուհի, թող ան սիրահարները, ըսաւ գինի խմելու առաջարկութիւնը ընող ծերունին. ադ երիտասարդները պիտի ամուսնանան, և բնականաբար քաղաքականութենէ զատ երբու հետ ուրիշ խօսքեր ունին ընելու։

— Թողութիւն կը խնդրեմ, մայր իմ, ըսաւ խարտեաշ մազերով, վառվռուն աչքերով ծաղկահասակ գեղեցիկ աղջիկ մը։ Ա՛հա Պ. Վիլքֆօրը ձեզ կը թողում, հետը քիչ մը մնակ խօսելու համար, վայրկեան մը միայնացեր էինք։

— Պ. Վիլքֆօր, մայրս քեզ հետ խօսիլ կ՚ուզէ . . . . .

— Ես ալ պատրաստ եմ տիկնոջ պատասխան տալու. թէ որ բարեհաճի կրկնելու իր հարցմունքը, օրուն առաջին անգամ աղէկ ականջ չի դրի։

— Կը ներեմ ձեզ, Ռենէ, ըսաւ Մարքիզուհին այնպէս գթալի ժպիտով մը զոր անարնիհար դէմքին վրայ զարմանօք տեսան կոշնականները. բայց կանանց սիրտը այնպէս կազմուած է, որ ինչքան ալ նախապաշարմանց հոլմովը և սովորութեանց պահանջմունքներովը պնդացած ըլլայ, միշտ զուարթ խորշ մը կը գտնուի մէջը, որն որ Աստուած մայրական սիրոյն համար յատկացուցած է. կը ներեմ ձեզ . . . . հիմայ կ՚ըսէի, Վիլքֆօր, թէ Պոնաբարդեանները ո՛չ մեր համոզումը, ոչ մեր մտաց յարգանքը և ոչ մեր անձնանուիրութիւնը ունին։

— Ո՜հ, տիկին, գոնէ բան մը ունին որ աս ամենուն տեղը կը բռնէ, այն է մոլեգնակրօնութիւնը։ Նաբոլէոն արևմտեան Աստաբեանն է. ռամիկ միանգամայն և գերագոյն փառաց ցանկացող մարդկանց համար ոչ միայն օրէնսդիր և առաջնորդ է, հապա նաև հաւատարութեան պատկեր մը կը համարուի։

— Հաւատարութեան պատկեր մի՞, պոռաց Մարքիզուհին, ո՞վ, Նաբոլէո՞նը հաւատարութեան պատկեր ըլլայ, ուրեմն Պ. Վիլքֆօրը ինչ կը թողում, հետը քիչ մը մնակ խօսելու համար, վայրկեան մը միայնացեր էինք։

— Պ. Վիլքֆօր, մայրս քեզ հետ խօսիլ կ՚ուզէ . . . . .

— Ես ալ պատրաստ եմ տիկնոջ պատասխան տալու. թէ որ բարեհաճի կրկնելու իր հարցմունքը, օրուն առաջին անգամ աղէկ ականջ չի դրի։

— Կը ներեմ ձեզ, Ռենէ, ըսաւ Մարքիզուհին այնպէս գթալի ժպիտով մը զոր անարնիհար դէմքին վրայ զարմանօք տեսան կոշնականները. բայց կանանց սիրտը այնպէս կազմուած է, որ ինչքան ալ նախապաշարմանց հոլմովը և սովորութեանց պահանջմունքներովը պնդացած ըլլայ, միշտ զուարթ խորշ մը կը գտնուի մէջը, որն որ Աստուած մայրական սիրոյն համար յատկացուցած է. կը ներեմ ձեզ . . . . հիմայ կ՚ըսէի, Վիլքֆօր, թէ Պոնաբարդեանները ո՛չ մեր համոզումը, ոչ մեր մտաց յարգանքը և ոչ մեր անձնանուիրութիւնը ունին։

— Ո՜հ, տիկին, գոնէ բան մը ունին որ աս ամենուն տեղը կը բռնէ, այն է մոլեգնակրօնութիւնը։ Նաբոլէոն արևմտեան Աստաբեանն է. ռամիկ միանգամայն և գերագոյն փառաց ցանկացող մարդկանց համար ոչ միայն օրէնսդիր և առաջնորդ է, հապա նաև հաւատարութեան պատկեր մը կը համարուի։

— Հաւատարութեան պատկեր մի՞, պոռաց Մարքիզուհին, ո՞վ, Նաբոլէո՞նը հաւատարութեան պատկեր ըլլայ, ուրեմն Պ.

կը խոստովանի թէ բոլոր տերութեան մէջ չի կայ պաշտօնեայ մը, որ նոյն պաշտօնը վարելու համար Ֆուատ էֆէնտիի ունեցած յատկութիւնները ունենայ։ Լաւ քաղաքագէտ, հաստատամիտ և հաշտեցուցիչ, հանդարտ և անվեհեր, ազնուահոգի և ազնուաբարոյ, Եւրոպիոյ աղէկ ճանչցուած, ընտիր գրագէտ, քաջ գիտցող Պաղղիական լեզուի (որ քաղաքական յարաբերութեանց մէջ գործածուած լեզուն է) Ֆուատ էֆէնտին ամեն երևելի պաշտօնեներու և գործերու մէջ իւր ամենայաջող և ամենապայծառ ձիրքերը ի գործ դրած է։ Յայտնեմք վերջապէս ինչ որ ամեն մարդոց խորհուրդն է. այսինքն թէ Ալի փաշան աւելի արժանաւոր յաջորդ չէր կրնար ունենալ։»

— Նախընթաց թերթովնիս յիշուած պաշտօնէից փոփոխութիւններէն ետքը, Կայսերական հրովարտակաւ հետևեալներն ալ ի գործ դրուեցան։

— Ըքբունի թնդանօթարանի տեսուչ Մէհմէտ Բէշիտ փաշային Պաղտատի գաւառին կուսակալ և Հիճազի ու Իրագի Կայսերական բանակին ընդհանուր հրամանատար անուանեցաւ՝ փոխանակ Նամըգ փաշայի, որ անոր յաջորդեց։

— Ենտաօլուի Կայսերական բանակին հրամանատար Սէլիմ փաշային Կայսերական անձնապահ զօրաց բանակին հրամանատար անուանեցաւ՝ փոխանակ Ապտի փաշայի որ անոր տեղը անցաւ։

Սէլիմ փաշայն յուլիսի 29 ին արդէն Սամսոն հասած էր իւր առաջին պաշտօնով։

— Մուսթաֆա Նուրի փաշան, որ առանց յատուկ պաշտօնի նախարար էր, Բարբարիոյ Տարապուլուսի գաւառին կառավարիչ անուանեցաւ՝ փոխանակ Իզզէթ փաշայի որ ետ կանչուեցաւ։

— Պէլղրատի ամրոցին զինուորական կառավարիչ Խուրշիտ փաշան՝ Պօսնիոյ գաւառին կուսակալ եղաւ փոխանակ Վէլի Եատին փաշայի, որ Ըրդարութեան Բարձրագոյն Ատենի նախագահին որդին է։ Խուրշիտ փաշայն աս առիթով վեզիրութեան բարձր աստիճանը ընկալաւ։

— Նիշշ կառավարիչ Պէսիմ փաշան Պէլըզրատի ամրոցին զինուորական կառավարիչ անուանեցաւ։

— Էֆիֆ պէյը, որ Ըքբունի դիւանին երկրորդ ատենադպիր էր և փոխանորդաբար արտաքին գործոց նախարարի խորհրդոյ քարտուղարութեան առժամանակեայ պաշտօնը պիտի վարէր, Ըքբունի դիւանին առաջին ատենադպիր անուանեցաւ, և աս առիթով առաջին կարգի առաջին պաշտօնատարութեան աստիճանը ընդունեցաւ։

Յիշեալ պէյը շաբաթ օր մայրաքաղաքէս մեկնեցաւ Եգիպտոս երթալու, նախընթաց թերթովնիս յիշուած պաշտօնով։

— Նիյազի էֆէնտին որ Ըրբունի դիւանին երկրորդ ատենադպրի օգնական էր՝ երկրորդ ատենադպիր անուանեցաւ, և առաջին ատենադպրին բացակայութեան ժամանակը՝ փոխանորդաբար նոյն պաշտօնը պիտի վարէ։

Այս առիթով Նիյազի էֆէնտիին երկրորդ կարգի պաշտօնատարութեան առաջին աստիճանը շնորհուեցաւ։

— Արտաքին գործոց նախարարի թղթակցութեան սենեկին առաջին պաշտօնեայ Սաիտ էֆէնտին՝ նոյն նախարարութեան խորհրդոյ քարտուղարի առժամանակեայ պաշտօնը պիտի վարէ, իբր փոխանորդ Իմին էֆէնտիի որ դեռ Իզմիր կը գտնուի։

— Բարձրագոյն դրան թարգմանատան անդամներէն Թէվֆիք պէյը՝ արտաքին գործոց նախարար վսեմափայլ Ֆուատ էֆէնտիի կընքապահ կարգեցաւ։

— Օսման էֆէնտին որ ոչխարաց նախկին հարկահանն էր հասարակաց կրթութեան ժողովոյն անդամ անուանեցաւ։

— Բարձրապատիւ փոխարքայի թղթակցութեան սենեկին գլխաւոր պաշտօնեայ Թէվֆիք պէյը Վիլայէթի կուսակալ Սամի փաշային տաքո-էֆէնտիաը անուանեցաւ։

— Տերութեան խորհրդոյն վերաբերեալ թղթոց արձանագրութեան սենեկին անդամներէն Զմիր պէյը Պոլսի տեղակալ Հագգի փաշային տաքո-էֆէնտիաը անուանեցաւ։

— Վեհափառ Սուլթանի ախոռապետներէն Զաղաստէ Սաորգ պէյը Պարուխանի տեղակալ անուանեցաւ Ալիմ աղային տեղը։

— Ըքբունի նաւարանի ծովուն նախորդ տեսուչ (լիման րէիսի) Մէհմէտ փաշայն Կոստանդնուպոլսոյ նաւահանգստին տեսուչ անուանեցաւ փոխանակ Իմին պէյի։

— Մահմուտ փաշայն ալ Կայսերական նաւարանի ծովուն տեսուչ անուանեցաւ փոխանակ Մէհմէտ փաշայի։

— Յուլիսի 27 կիրակի օրը Վեհափառ Կայսեր կողմանէ ի նշան Բարձրագոյն շնորհաց և Կայսերական սիրոյ արքունի սենեկապետներէն մէկուն Բէշիտ փաշայի ամարանոցը ղրկուելը Նախընթաց թերթով յիշած ատենին՝ մոռացանք յիշելու նաև թէ առատագութ Սուլթանը Ֆէթհի Մէհմէտ փաշային ալ նոյն սերը և շնորհքը ցուցընելու բարեհաճեցաւ, որով մեծապէս միխիթարուեցան և երախտագիտութեան հաւատիքը կրկնեցին ի պաշտօնէ զրկեալ երկու մեծ նախարարները։

— Ըրդարութեան Բարձրագոյն Ատենին անդամ Շէրիֆ փաշան առաջիկայ շաբթու մէջ օդափոխութեան համար մայրաքաղաքէս պիտի մեկնի Եգիպտոս երթալու։

— Պաղտատի կուսակալ Մէհմէտ Բէշիտ փաշային առաջին կարգի Մէճիտիէ շքանշանը շնորհուեցաւ։

— Բնդերանդրիաէն կը գրեն

«Իդհեմ փաշան արտաքին գործոց տեսուչ անուանեցաւ. Խայրէտտին փաշային առևտրական գործոց տեսչութիւնը յանձնուեցաւ. Ստեփան պէյնալ արտաքին գործոց տեսուչին փոխանորդ (վեքիլ) եղաւ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳԼԻԱ. Յունուն 29 յուլիսի։

Ընտրութիւնները լմնցան, 286 անդամ պաշտօնէից կողմը, 310 անդամ ազատականք և 58 անդամ պահպանողական ազատականք են։ Այս վերջիններն ալ աւելի պաշտօնէից կողմը հակեալ ըլլալուն համար, հակառակորդաց կուսակցութեան տկար ըլլալիքը կըսպասուի նոր խորհրդարանի բացուելուն, որ հոկտեմբերի երրորդ շաբաթուն տեղի ունենալու է։ Ազատականները թէպէտ ընտրութիւններուն սկիզբը աւելի յաջողութեան յոյս ունէին, բայց մեծ քաղաքներու մէջ գտած կուսակիցներուն փոխարէն՝ կոմսութեանց մէջ երևելի մարդիկներէ զրկուեցան որոնք չկրցան ընտրուիլ։

Լրագիրները դեռ հասարակութիւնը կրնաղեցընեն նոր խորհրդարանի անդամոց ընտրութեան ժամանակը պատահած անկարգութիւններուն պատմութիւնով։ Այս անկարգադրութիւնները մանաւանդ Իռլանդիոյ մէջ, գլխաւորաբար կաթոլիկ քահանայից գրգռանօքը տեղի կունենան։ Ամենց քարոզները և ատենաբանութիւնները, որ զանազան լրագրոց մէջ կը կարդամք, զարմանալի սպառնալեաց լեցուն են ան խեղճ հաւատացեալներուն դէմ որոնք քահանայից չըհաւանած մարդոյն համար քուէ ձգելու կըլլան։

Յիշեալ եկեղեցականներուն մէկը ատենաբանութեան մը մէջ ըսեր է բազմաթիւ ունկնդրացը

«Երբ էք չպիտի պատկեմ Համիլթընի կամ Թէյլորի համար քուէ տուօղ մարդը, երբէք չպիտի մկրտեմ անոր զաւակը, կամ մահուան անկողնոյն մէջ եկեղեցական վերջին միւռոնը

-Ո՛հ, տիկին, ըսաւ Վիլքֆոր, իմ արհեստս և մանաւանդ հիմակուան ժամանակը կը ստիպեն զիս որ խիստ և անաչառ ըլլամ. ես ալ միտք դրած եմ որ այնպէս ըլլամ. արդէն քանի մը քաղաքական ամբաստանութիւններ ունեցայ պաշտպանելու, և այս մասին իմ խստութիւնս ի գործ դրի, բայց դժբաղդաբար ասոնց վերջը չառնուեցաւ։

-Կը կարծես, ըսաւ Մարքեզուհին։

-Երկիւղ ունիմ այս կողմանէ. Ղաբոլէոն, Երլա կողին գտնուելով, Գաղղիոյ շատ մօտ է. իր ներկայութիւնը որ գրեթէ մեր ծովեզերքէն կը տեսնուի, իւր կողմակիցներուն յոյսը կը պնդացընէ։ Մարսիլիա լեցուն է կէս թոշակաւոր պաշտօնատարներով որոնք շնչին պատճառներ կը փնտռուին թագաւորականներուն հետ կռուելու. ասկէ բարձրագոյն դատաքաղաքացւոց մէջ մեծամարտութիւններ կը ծագին, ասկէ ժողովրդոց մէջ մարդասպանութիւններ կ'ըլլան։

-Աղէկ միտքս եկաւ, ըսաց Սէրվիէյի կոմսը որ Գ. Սէն-Մէրանի հին բարեկամն ու Արթուայի կոմսին ամենակատեան էր, աղէկ միտքս եկաւ. գիտե՞ս որ նիզակակից տերութիւնները անոր տեղը պիտի փոխեն։

-Այո՛, մեր փարիզէն մեկնելու ժամանակէն ի վեր ասոր խօսքը կըլլայ, ըսաւ Գ. Սէն-Մէրանը։ Եւ ո՞ւր պիտի խրկեն։

-Սուրբ Հեղինէ։

-Սուրբ Հեղինէ՝ այդ ի՞նչ բան է, հարցուց Մարքեզուհին։

-Ահա երկու հազար ֆարանս հեռի, հատարակածէն ան դին, պատասխանեց կոմսը։

-Երանի թէ, Ըսավհետև, ինչպէս ըսաւ Վիլքֆոր, մեծ խենդութիւն մըն է այսպէս մարդ մը թողուլ ի մէջ Քորսիքայի (ուր ծնած է) և Ղաբոլէի ուր իր քեռայրը տակաւին կը թագաւորէ, և այն իտալիոյ դիմացը, որն որ իւր որդւոյն համար թագաւորութիւն մը ընել կ'ուզէր։

-Դժբաղդաբար, ըսաւ Վիլքֆոր, 1814 ի դաշնադրութիւնները կան, և Ղաբոլէոնին չի կրնար դպչուիլ առանց մերժելու այն դաշնադրութեանց դէմ։

-Էհ, ուշադրութիւն չըլլաւ, ըսաւ Գ. Սէրվիէս. ինքը անանց աչ դնաւ երբոր Անկիէնի դժբաղդ դուքսը հրամայեցին բանելու իսկոյն եղաւ։

-Այո՛, ըսաւ Մարքեզուհին, պատշաճ բան մը կըլլայ։ Նիզակակից տերութիւնները Նաբոլէոնը Եւրոպայէն կը հեռացընեն։ Վիլքֆոր ալ անոր կողմակիցներէն Մարսիլիան կը մաքրէ։ Թագաւորը կամ պիտի թագաւորէ կամ չպիտի թագաւորէ. եթէ պիտի թագաւորէ, պէտք է որ կառավարութիւնը զօրաւոր ըլլայ, և իր գործակալները անողոքելի. այս է չարութեան առաջը առնելու միջոցը։

-Դժբաղդաբար, տիկին, ըսաւ Վիլքֆոր ժպտելով մը, թագաւորի գործակալին փոխանորդը միշտ չարութիւնը ըլլալն ետքը կը հասնի։

-Ուրեմն պէտք է որ անոր դարման տանի։

-Կնամ ըսելու ալ, տիկին, որ մենք չարութեան դարման չենք տանիր. բայց անոր վրէժը կ'առնուինք. աս է մեր ըրածը։

-Ո՛հ, Գ. Վիլքֆոր, ըսաւ երիտասարդ և գեղեցիկ օրիորդ մը որ Սէրվիէյի կոմսին աղջիկն ու Սէն-Մէրանի օրիորդին բարեկամն էր, ուրեմն աշխատէ աղէկ դատ մը տեսնել քանի որ մենք Մարսիլիա ենք։ Երբէք դատաւորաց ունկնդրութեան պալատը չեմ գտնուած դատաստան եղած օրերը, և կը սեր թէ շատ հետաքրքրական բան մըն է։

-Սուտ գիս, շատ հետաքրքրական է, օրիորդ, ըսաւ Թագաւորի գործակալն փոխանորդը, ինչու որ դատաւորաց պալատը եղած դատաստանը թատրոնի մը տեսարանին վրայ երգուած շինուած ողբերուն տեղը ճշմարիտ գործողութիւն մըն է. խաղցուած կեղծ արտմութեանց տեղ իրաւունքի արտմութիւններ են։ Դատարանը տեսնուած մարդը՝ ոչ թէ թատրոնի դերասանին (թաքլիթիին) պէս տեսարանի վարագոյրը վար առնուելէն ետքը իր տունը կը դառնայ, իր ընտանեաց հետ կընթրէ, և հետևեալ օրը կրկին դերասանական խաղերը սկսելու համար կը պատրաստուի, հապա բանտ կը մնայ, ուր իր դահիճը կը գտնէ։ Աղէկ կը տեսնես որ յուզուիլ և գրգռուիլ ուզող ղղլից անձանց համար ասկէ աղէկ տեսարան մը չըլլար։ Բայց անկոգ եղիր, օրիորդ։ Թէ որ առիթը պատահելու ըլլայ, ձեզ կիմացընեմ։

-Այնպէս բաներ կ'ըսէ որ կը սարսափեցընէ զմեզ... ու ինք կը խնդայ։ ըսաւ Ռենէ դպրոցական գեղեցիկով։

-Ի՞նչ ընելու է... ես մենամարտութիւն մըն է... ես արդէն հինգ կամ վեց անգամ քաղաքական ապստամբողներուն դէմ մահուան պատիժ խնդրեցի... Զոր հանար, ով գիտե, թէ քանի դաշնակներ շուքին մէջ սրուելու վրայ են, կամ արդէն ուղղուած են իմ դէմս։

-Ո՛հ, տէր Աստուած, ըսաւ Ռենէ սասփնան սասփնան աւելի տրտմութիւն ցուցընելով, ստոյգ է ըսածդ, Գ. Վիլքֆոր։

-Աւելի տոյգ խօսք չի կրնար ըլլալ. պատասխանեց երիտասարդ դատաւորը շրթանց վրայ ժպիտով մը։ Եւ այս գեղեցիկ դատերով որոնց կը ցանկայ օրիորդը իր հետաքրքրութիւնը հաճեցընելու համար, և որոնց ես ալ կը փափագիմ իմ փառասիրութիւնս յագեցընելու համար, կացութիւնը քանի երթայ կը ծանրանայ։ Այս Ղաբոլէոնին ամեն զինուորները որ սովրած են կուրաբար թշնամիին վրայ երթալու, կը հաւատայ քիթ հրացանի կրակ տալու կամ պաքոլը քաշելու ատեն ամենեին բանի մը խորհին։ Ասոր պէս իրենց երբէք չտեսած Ռուս մը, Աւստրիացի մը կամ Հունգարացի մը մեռցընելէն աւելի պիտի խորհի՞ն մի իրենց անձնական թշնամին կարծած մարդը սպանելու։

Սակայն աս ալ պէտք է. առանց ասոր մեր արուեստը չէր կրնար երբէք ներուիլ։ Ես ինքս, երբոր ամբաստանեալին աչքին մէջ կատաղութեան լուսաւոր փայլակին շողալը կը տեսնեմ քաջալերութիւն մը կը զգամ կը փառաւորիմ, ան-ատենն ալ դատ չէ ըրածս, բայց պատերազմ. հետը կը մաքառիմ. ան իմ խօսքս կը հերքէ, ես աւելի կը ամրակացընեմ, և այսպէս վէճը կը վերջանայ (ամեն պատերազմներուն պէս) կամ յաղթելով և կամ յաղթուելով։ Ահա աս է դատ վարելը։ վատանգն է որ պերճախօս կընէ զմարդը։ Թէ որ ամբաստանեալ մը իմ պատասխանս ետքը երեսիս ժպտի, ինձ կարծել կուտայ որ աղէկ չխօսեցայ և ըսածս խօսքս անհիմն, տկար և անբաւական է։ Երևակայեցէք ուրեմն թէ ինչ հպարտութիւն կըզգայ ամբաստանեալին յանցաւորութեանը համոզուած թագաւորի գործակալ մը երբոր կը տեսնայ որ իր յանցաւորը կրկսի թուլնալ ալ և ոտքերուն ճչդութիւնն և դատաւորին պերճախօսութիւնը կայծակներէն գլուխը կը կախէ, որն որ ետքը պիտի կրտրուի....

ՔԱՐՈՒՆԱՖՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՌՔԻԼՅԱՆ

ընդդէմ մարդասիրութիւն։"

"Ուրիշ մէն ալ պատարագէն ետքը սբ սեղանի վրայ կանգնած ընտրելու իրաւունք ունեցողները բազմութեան մէջէն կանչեց, և ըստ իւր հաւանութեան ընտրուելի անդամներուն անունը ձեռքերնին տուաւ։"

"Ն՚օսլին Օթուէյի համար քուէ տուողը մատնիչ է, երբեք Եկեղեցւոյ դռնէն ներս չըմտնէ. անոր յիշատակը միտքերնուդ մէջ Յուդայի յիշատակին պէս թող մնայ։"

Ա՚ս սպառնալիքը որոնց աւելի սոսկալիները չուզեցինք յիշել, հոգևորականք կընեն, տրիւնական եկեղեցեաց մէջ, ինն պատերազմ լուսաւորեալ դարուս մէջ, քաղաքականացեալ տերութեան մը երկիրներու մէջ....։

— Ընդհոյ զանազան գաւառներուն մէջ վեց օրագիրներու խմբագիրներ ը ազգային խորհրդարանի անդամ ընտրուեցան։

— Ընդհոյ Թագուհին յուլիսի 22 ին Իռլանտիոյ Դրօբ քաղաքը կըսպասուէր, ուսկից Տուպլին մայրաքաղաքը պիտի երթար։

— Լոնտոնի Լոյնտիրի լրագրին մէջ Ընդհոյ, Ակովտիոյ և Իռլանտիոյ նամակատանց 15 տարուան հաշիւը կը տեսնեմք; ուսկից կերևի որ 1852 յունվարի 5 ին վերջացած տարւոյն մէջ 360,647,187 նամակ տարուեր ու բերուեր է։ Ա՚ոնցմէ առնուած տուրքը (հատին մէկ ֆէնիի այսինքն 20 կամ 18 փարայ) 2,412,168 լ՚ա 4 շլին և 1½ ֆէնիի (268,638,500 օսմանեան դահեկան) եղեր է. բոլոր ծախքը 1,304,163 լ՚ա 12 շլին 8½ ֆէնս ըլլալով մնացած յատակ արդիւնքը 1,118,004 լ՚ա 11 շլին 4½ ֆէնիի (122,980,500 ղուռուշի) հասեր է։

— Ա՚ունգարացի Ա՚ռչակաւոր Քոշութը Լիվրփուլ հասաւ Ամերիկայի Միացեալ նահանգներէն գալով Ա՚ֆրիկոյ շոգենաւով։

ԳԱՂԼԻԱ։ Փարիզ 30 յուլիս։

Օ՚ներակոյտի նախագահին փոխանորդ Մ՚սիէօ Տրուէն ալ Լիւիս արտաքին գործոց պաշտօնեայ անուանեցաւ փոխանակ Թիւրկոի Մարքէզին։

— Մ՚ոնիթիր Ֆրանսէզ օնտանի լրագիրը յօդուած մը կը հրատարակէ Ա՚իւսիւսային երեք տերութեանց, Ռուսիոյ, Աւստրիոյ և Բրուսիոյ կողմէն 1852 մայիսի 20 ին ստորագրուած դաշնադրութենէ մը քաղուած է ըսելով։ Ա՚ս գաղտուկ դաշնադրութեան ստորագրողները կը յայտնեն թէ, Գաղղիոյ հասարակապետութեան նախագահը ընդհանուր քուէարկութեամբ կայսր ընտրուելու ըլլանէ, անոր հետ յարաբերութիւններ հաստատելու չեն, մինչև որ չխոստանայ թէ 1815 ին եղած դաշնադրութիւնները կընդունի, Գաղղիոյ սահմանները ամենևին չըսպիտի ընդարձակէ, և իւր ցեղը հաստատելու չաշխատի։

Ի հարկէ այս լրոյն պատասխանատուութիւնը բոլորովին յիշեալ լրագրին կը թողուինք։ (պէյ)

— Յուլիսի 29 ին գիշերը ներքին գործոց նախարարութեան պալատը աղանելոյ մը անհոգութեամբ հրկիզութիւն եղեր է. բայց հրաշէջ ջրհաններուն անյապաղ հասնելովը միայն երկու սենեակ կահ կարասիքը այրուելէն ետքը կրակը մարեր են։

— Փարիզի ոստիկանութեան ծախուց և արդեանց հաշիւէն կը տեսնեմք, որ 1851 տարւոյն բոլոր ծախքը 7,766,238 ֆրանկի կամ 34,948,021 ղուռուշի հասեր է, և արդիւնքը միայն 4,824,220 ֆրանկ կամ 21,708,990 ղուռուշ եղեր է։

— Սթրազպուրկի երկաթուղւոյն բացուելովը՝ Փարիզ մայրաքաղաքին ու Գաղղիոյ 29 գաւառներուն մէջ շարունակ հաղորդակցութիւն հաստատուեցաւ։

— Փարիզի Լ՚ուրէ լրագրին մէջ հետևեալը կը կարդամք։

"Սակայն փաշան շարունակ կը բողոքէ իւր հեռաւորութիւնը առիթ ընելով իւր թշնամեաց ըրած զրպարտութեանը դէմ, որպէս թէ Եգիպտոսի դաւադրութեան մասնակից եղած ըլլայ։ Կը յայտնէ նաև թէ մոռադիր է Բարձրագոյն դրան առաջը բոլոր բառնալ և վերհատուցեալ Կայսեր պաշտպանութիւնը խնդրել, եթէ Եգիպտոսի փոխարքայն իրեն դէմ բռնութիւն մը բանեցընելու ըլլայ։

ԱՒՍԴՐԻԱ։ Վիէննա 2 օգոստոսի։

— Վիէննայի պաշտօնական լրագիրը Ա՚ւսդրիոյ տերութեան 1851 ի (Հոկտեմբերի 31 ին վերջացած) տարւոյն ելևմտից հաշիւը կը հրատարակէ, ուսկից կերևի որ ուղղակի հարկերէն 13 միլիոն և անուղղակի հարկերէն 10 միլիոն ֆիորին աւելի եկամուտք եղեր է։ Բայց ներքին գործոց, ելևմտից և ոստիկանութեան պաշտօններուն ծախքն ալ աւելցած է։ Ա՚ինուորական տեսչութեան ծախքը 112 միլիոն ֆիորին ըլլալով նախընթաց տարւոյն ծախքէն 14 միլիոն ֆիորին պակաս եղեր է։ Բոլոր եկամտից գումարը 223,252,038 ֆիորինի հասեր է, իսկ ծախքը 278,420,470 ֆիորին եղեր է, որով տերութեան 1851 ին հաշիւը 55,168,432 ֆիորին բաց ուներ։ Ա՚ս բացն ու 1852 տարւան հաշւոյն մէջ ըլլալիք բացը փոխառնուած ստակով պիտի գոցուին։ Տերութիւնը Պանքային ունեցած պարտուց դէմ 42 միլիոն ֆիորին վճարեր է 1850 էն մինչև 1852։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ։ Կը հաստատեն թէ հրաչակաւոր Նէսելրոտի կոմսը որ Ռուսիոյ արտաքին գործոց պաշտօնեայ և տերութեան մեծ ատենադպիր է, իւր ալեզարդ հասակին պատճառաւ պաշտօնէն պիտի հրաժարի և Վիէննայ գտնուող Ռուսիոյ դեսպան Պարոն Տը Ա՚էյենտորֆը անոր պիտի յաջորդէ։

ԲՐՈՒՍԻԱ։ Պէռլին 28 յուլիս

Օ՚ղտ-ուի լրագիրը յուլիսի 22 ին կը գրէ թէ Ռուսիոյ կայսրը յիշեալ մայրաքաղաքը գտնուած ատենը՝ Բրուսիոյ թագաւորին հետ երկար խօսեցաւ Եւրոպիոյ քաղաքականութենէ վերաբերեալ խնդիրներու վրայօք։ Կայսրը Ռուսիոյ պատերազմական զօրաց վրայ մանրամասն տեղեկութիւններ տուած ըլլալով, թագաւորն ալ Բրուսիոյ պատերազմական զօրաց ցուցակը պատրաստել տուաւ ու կայսեր յանձնեց։

— Յունայ թագաւորը յուլիսի 27 ին Թրեսթէն անցնելով Պավիերայի մայրաքաղաք Մունիխ գացեր է, ուր տեղի իւր եղբայր թագաւորին հետ տեսնուելէն ետքը՝ անկեց Ա՚ւսդրիոյ Կայսեր այցելութիւն ընելու համար Իշլ երթալու է։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ա՚մսոյս 2 ին շաբաթ առաւօտուն Ա՚մենապատիւ Սրբազան Պատրիարքը մեծ Եպարքոս Բարձրապատիւ Ելի փաշային Պոյաճը քէօյի ծովեզերեայ պալատը գնաց ի շնորհաւորութիւն և սովորական մարդասիրութեամբ ու շատ յարգանօք ընդունուեցաւ։

— Ա՚ետևեալ երկուշաբթի առաւօտուն ալ նորին բարձր Սրբազնութիւնը արտաքին գործոց տեսուչ Վսեմափայլ Ֆուատ Էֆֆենտիին Գանլըճայի ծովեզերեայ պալատը նըմանապէս շնորհաւորութեան գնաց և արժանավայել յարգանօք ընդունուեցաւ։ Սրբազան Պատրիարքը շատ օրհնութեամբ կը գովէ յիշեալ Վսեմափայլ պաշտօնէին բնական մարդասիրութիւնը և քաղաքական տաղանդները։

— "Յաւակից բարեկամ"

"Կիրակի օր սրբազան Պատրիարք հայրենիս մեզ (Սամաթիոյ հրկիզելոցս) այցելութեան գալու բարեհաճեցաւ։ Մեծապէս մխիթարուեցանք անոր շնորհալի տեսութենէն, Նաստաբէլ սիրելի խրատներէն որ Եկեղեցւոյ մէջ մեզի տուաւ։ Բայց յիրաւի այսպիսի ցաւալի վիճակի մէջ գտնուելովնիս՝ այն Նաստաբէլն շատ աւելի մխիթարութիւն և ցաւերնուս թեթևութիւն պիտի զգայինք, եթէ Աբէլ Նիխան օգնութիւն ստացած ըլլայինք ազգէն։"

"Ներեցէք համարձակութեանս. յուսալ վեհափառ Կայսեր պաշտպանութիւնը խնդրել, եթէ Եգիպտոսի փոխարքայն իրեն դէմ բռնութիւն մը բանեցընելու ըլլայ։

հատ մարդիկը գինովներու պէս ըսածնին չեն գիտեր, բայց շատ անգամ սիրտէ կը խօսին, այսինքն ճշմարտութիւնը։ Ա՚յսպէս իմացեք մեր վիճակը։"

"բաղում սրդուոյ աղքատ հայր"

"Կրիթէալ"։"

— Ա՚բարատեան Սերովբէ գիտնական Վարդապետը, որուն խոհեմ խնամոյը յանձնուած է Թիւրքիոյն գիւղի Հայ ժողովրդոյ հոգևոր կառավարութիւնը, ամսոյս 2 ին շաբաթ առաւօտուն Պարամուսալի շոգենաւով մեկնեցաւ ասկէ յիշեալ գիւղը իւր հոգևոր պաշտօնը վարելու։

— Տէր Շմաւոնեան յարգոյ Նիկողոս աղայն կիրակի օր Կոստանդնուպօլիս դարձաւ Իզմիրէն գալով։ Յիշեալ ազնուականը, ուրախ եմք լսելու, շատ գովութեամբ կը յիշատակէ Իզմիրի հայոց զանազան ազգային հաստատութեանց բարեկարգ վիճակը. թէ Սեսրոպեան վարժարանի և թէ Հռիփսիմեանց ուսումնարանի աշակերտաց և աշակերտուհեաց յառաջադիմութիւնները զմայլութեամբ կը պատմէ, և իւր ազգասիրական հոգւովը ուրախ և գոհ եղած է մանաւանդ Սեսրոպեան վարժարանէն դուրս եկած բազմաթիւ երիտասարդներուն բարեկիրթ վարքը և գովելի ուսումնագիտութիւնը տեսնելով։

Ուրախ եմք կըսեմք, որովհետև Տէր Շմաւոնեան Նիկողոս աղայն կենդանի վկայութիւն մը պիտի ըլլայ Իզմիրի հայոց ազգային յառաջադիմութեանցը և Ռուսաստանի համազգեաց մէջ տարածուած համբաւոյն չափազանց չըլլալը պիտի հաստատէ։

Նիկողոս աղայն շնորհակալութեամբ կը խոստովանի նաև յիշեալ քաղաքի Հայոց հիւրասէր ընդունելութիւնը, որով պատուեր են զինքը, և այս երախտագիտութիւնն ալ իւր սրտի ազնուութեանը աւելի ապացոյց մըն է։

— Իզմիրէն մեր յարգոյ թղթակիցը կը գրէ թէ "քաղաքականմեծ ժողովոյն (մէճլիսի քէպիրի) հայ հասարակութեան կողմէն անդամ Պալապանեան Յովհաննէս աղայն իւր հրաժարականը տուած ըլլալով՝ անոր տեղը ազգային ընտրութեամբ Պօնճանեան յարգոյ Ակրոիչ աղան յիշեալ ժողովոյն անդամ նշանակուեցաւ։"

Յայտնի է յարգոյ հասարակութեան թէ Ա՚ռատագութ Կայսեր բարեխնամ կարգադրութեանց (Թանզիմաթի խայրիէի) համեմատ՝ մեծաղօր տերութեան ամեն գաւառներու քաղաքական ժողովներուն մէջ ամեն ազգէն մէյ մէկ կամ երկու երկու անդամներ կընտրուին։ Եւ այս բարի կարգադրութեան ամեն տեղ գործադրութիւնը վեհափառ Ինքնակալին հաւատարիմ հպատակներուն անկեղծ երախտագիտութեանը առիթ եղած է. բայց չեմք կրնար առանց տրտմութեան և զարմանաց տեսնել որ մայրաքաղաքիս մէջ, ուր հայոց բազմաթիւ ազգէ վիճակի տէր գերդաստաններ կը գտնուին՝ քիչ անձինք կան մեր ազգէն որ Բարձրագոյն տերութեան ծառայութեան մէջ գտնուին. և ինչ ատեն առևտրոյ և ոստիկանութեան ժողովոց մէջ կը տեսնեմք քանի քանի այլ և այլ ազգաց անդամներ, հայոց ազգէն ոչ մէկ հատ կայ առաջնոյն մէջ, և միայն մէկ հատ վերջնոյն մէջ, որ է Օմիւռնայի Սարգիսեան յարգոյ Պետրոս աղայն. ան ալ թէպետ հայազգի՝ բայց ոչ այս քաղաքացի։ Խարեմիտ հասարակութեան պատուաւոր անդամներուն ուշադրութեանը կը յանձնեմք այս պարագայն, և մեծ ուրախութիւն պիտի զգամք, եթէ վերջապէս տեսնեմք որ անոնք ալ աշխատին առատագութ Կայսրէն շնորհուած այս երևելի արտօնութիւնը վայելելու ինչպէս ուրիշ քրիստոնեայ ազգերը կը վայելեն, և փոքրով պիտի տեսնեն իրենք ալ թէ ինչքան ազգօգուտ շնորհ մըն է, ուսկից իրենք զիրենք կը զրկեն։

— Թիֆլիզէն մեր յարգոյ թղթակիցը հետևեալ նամակը կը գրէ յունիսի 18 ին

"Յարգոյ Տեարք Նոյեան Ա՚ղաւնւոյ"

"Մեծաւ ուրախութեամբ ծանուցանեմ ձեզ թէ վեհափառ կաթուղիկոսի Թանկագին

առողջութիւնն 'ի գեղեցիկ վիճակի գտանի այժմ։ Ընդասէր Քահանայապետն մտադիր է յառաջիկայ եօթնեկիս մեկնիլ աստի դէպ 'ի Պօրձում, ուստի գնալ ունի 'ի սուրբ Լչմիածին անցանելով ընդ Սիւրցկայ։ Որպէս յայտ է ձեզ՝ 'ի Պօրձում գտանին առողջաբար հանքային բաղանիք, և օդ տեղւոյն անման գեղեցիկ է։ Ան այժմ անդ գտանի և Կովկասեան գուբառաց կուսակալ լուսափայլ իշխանն Վորոնցով հանդերձ գերազնիւ ընտանեօք։ Յետանդն մեկնեցաւ աստի գընալ ոնդ նաև Պայծառափայլ իշխան Վասիլ Յովսեփեան Իշխբուտեանց մեծանուն հայրազին, որպէս և գնացեալ են արդէն բազում երևելի ասիճանաւորք։"

"Ընդանեամ Կաթուղիկոսն, որպէս և գուշակեալ էիք յառաջին Թերթի պատուական շաբաթագրի ձերում, բաղում աղքատ գուտ գործս կատարեաց 'ի սակաւամեայ ժամանակի զոր անցոյց 'ի քաղաքիս, անպադար պարապեալ 'ի ծանր զբաղմունս։ Հայ հասարակութեանս երևելիք ամենայն պատրաստին ու զեկից լինելոր դեսևը հօր իւրեանց հոգևորի սրտաքոյ քաղաքի, առ 'ի յուցանել վերսին զնորին երախտագիտութիւն իւրեանց վասն նոր 'ի նորոյ բարերարութեանցն, որոյ յիշատակ անմոռաց ունի մնալ միշտ 'ի սիրտս համօրէն համազգեաց, և առ 'ի յայտնել զարմանութիւն իւրեանց ընդ հեռանալ նորա յինքեանց։"

"Ոչ դանդաղեցայց գրել ձեզ 'ի ժամանակին և զանվտանգ ժամանմանէ վերհատաւ Քահանայապետին 'ի սուրբ Լչմիածին, ուր անհամբեր սպասեն, որպէս գիտէք, եպիսկոպոսացուք որք 'ի Տաճկաստանէ գնացեալ են անդ։"

"Յուսամ զի յետ սակաւուց կարող եղեց ուրախութիւն լուր տալ ձեզ զյաջող աւարտմանէ գործոյ միոյ որ մեծապէս զբաղեցուցանէ զմիտս Օմիւռնացի հայոց 'ի բազում ամաց հետէ։ Լու աս յաջողութիւն մեծի շնորհաց Աստուծոյ և ազգասիրական միջնորդութեան սրբազնակատար Կաթուղիկոսի ունի լինել արդիւնք, որով ևս քան զևս զսիրտս համօրէն համազգեաց ունի գրաւել։"

ՋԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վերհատաւ Կայսրը բարեհաճեցաւ Կայսերական նշանագրով զարդարուած ադամանդեայ տուփ մը շնորհել Հռոմայ երևելի ազնուապետականներէն Անրքէզ տի Գամբանին, մարդասիրութեամբ ընդունելով նոր գտած հնութիւններուն վրայօք գրուած գիրքը զոր մուսիոնեայ (մոզայիք) պատուական պատկերի մը հետ յիշեալ Անրքէզը օգոստափառ Ինքնակալին ուղարկած էր։

— Օգոստափառ Վալիսե Սուլթանը կիրակի օր Թօգաթ (Հիւնքեար իսկելէսի) գընաց զբօսանաց համար, և այն տեղ Հիւսէյին պէյը որ Ընբայամօր գործակալէ՝ փառաւոր հացկերոյթ մը ըրաւ։

— Զորս տարիէ հետէ գողերու և զանազան տեսակ յանցաւորներու ձեռքէ առնուած և ոստիկանութեան խնամքը պահուած զէնքերուն և այլևայլ բաներուն ցուցակը շինուելու վրայ է, որպէս զի երեք ամիսէն եաքը օրինաւոր տէրերուն տրուին, և անտէր մնացածները յաճուրդս հանուին։ Վաճառուելի առարկայներուն արժէքը յարքունիս պիտի գրաւուին և զէնքերը պատերազմական նիւթոց պահարանը պիտի դրուին, վրանին գտնուած ոսկի կամ արծաթ զարդերը հանուելով՝ տէրերնուն տրուելէն եաքը։

— Ոստիկանութեան նախարարին նոր տընօրէնութեամբը, այսուհետև թոյլ կը տրուի գործակալներուն, որ իրենց դէմ զէնք բանեցընող եղեռնագործներուն վրայ ատրճանակ պարպեն, և հեշտութեամբ Օ՛ապթիէ չգացողներուն ձեռքերը կապեն։

— Սախտ փաշան, որուն մայրաքաղաքս հասնելը Նախընթաց Թերթով յիշեցինք, զինքը բերող շրջենաւուն նաւաստեացը երկու հազար ֆրանք և հրամանատարին ու միւս պաշտօնեաներուն մէյ մէկ ոսկի ղրֆ շնորհեց, շատ գեղեցիկ կիտուածով զարդարուած։

— Ուրբաթ գիշեր չորս գող Թոխթամիշ տուն մը մտնելու կաշխատէին, բայց ոստիկանութեան գործակալները վրայ հասնելով երեքը ձեռք ձգեցին, որոց ամենն ալ զանազան յանցանօք ուսաջուց երևելի եղած են։ Մէկը կրցեր է փախչիլ։

— Հեռևեալ օրը երկու գող ալ ձեռք անցան որոնք շատոնց կը փնտռուէին։

— Ընդեալ շաբթու մէջ ալ քանի մը ժամանակ առաջ Լոմին ճամիսին ոստիկանութեան գործակալ մը վիրաւորող եղեռնագործներէն երկուքը բռնուեցան։

— Մէկալ շաբաթ գիշեր Պէյիւքտերէ երեանին սև ներկած և ձեռքերնին դանակ բռնած գողեր տուն մը մտան, և բռնութիւն կողոպտելու սկսան. բայց աղմկոյ մը բարձրանալն աղաղակներէն դրացեաց բազմութիւնը օգնութեան հասնելով՝ չարագործները փախուցեր են։

— Երկու շաբաթ առաջ Սարը Լանի և Սարը Խանայօթանուն աւազակները Լզմիր թաղի մը մէջ հայ երիտասարդի մը ձեռքէն բռնի և դանակի սպառնալեօք եօթ ուրթ հազար ղուռուշի ծրար մը յափշտակեր են, և թէպէտ Ընդկլոյ հիւպատոսը որուն հպատակ են յիշեալ գողերը, խոստացեր է որ նոյն գումարը հատուցանել տայ, բայց մինչև այս վերջին օրերս դրամն անվճար և յանցաւորներուն անպատիժ մնալը կը լսեմք։

— Այս անգամ Թոգվէրի վագոյի պաշտօնական օրագրին մէջէն մայրաքաղաքիս զանազան տեղուանքը պատահած կրակներէն այրուած շինութիւններուն հետևեալ ցուցակը կ'օրինակեմք։

Օտուն գափուսրյի կրակէն 384 կրպակ և 2 զինուորաց տուն։
Գուլէ քափուսրյի „ 96 „
44 տուն, 1 զինուորաց տուն և 1 Ինոէ (աղթատեղի տերվիշաց։)
Իւսքիւտարի կրակէն 16 տուն։
Խասքէօյի „ 199 „
Նաքըլպէնտի „ 186 „ 20 խանութ, 1 դպրատուն, 2 ջաղացք, 1 զինուորաց տուն, 2 մզկիթ և 1 բաղանիք։
Սամաթիայի կրակէն 810 տուն և 103 խանութ։
Գասըմ աղայի կրակէն 2 տուն։
Ընդ ամենը 1257 տուն 603 խանութ 4 զինուորաց տուն, 1 Ինոէ, 1 բաղանիք, 1 դպրոց, 2 ջաղացք, 2 մզկիթ։

— Յուլիս ամիսը այս տարի հրկիզութիւններով երևելի եղաւ։ Ուշադրութեան արժանի է որ աշխարհքիս ամեն կողմերը յիշեալ ամսոյ մէջ մեծ մեծ կրակներ պատահեցան. Գաղղիա, Ընդկլիա և Ամերիկա[1] ազատ չըմնացին այս պատուհասէն, բայց ցաւալին ան է որ թէ մայրաքաղաքիս մէջ և թէ Ընդրիանուպոլիս պատահած կրակները ըստ բաւականի հիմնաւոր կասկածներ կուտան թէ զանոնք անխիղճ չարագործներ ձգած ըլլան. ասոր համար թէ ոստիկանութեան գործակալները և թէ զանազան թաղերու բնակիչները գիշերները հսկելով՝ յատուկ խնամք կը տանին որ հրձիգները միջոց չգտանեն իրենց պարսաւելի արհեստը 'ի գործ դնելու։

— Երկուշաբթի լուսնալու կիրակի գիշեր Պէյ օղլու Փարմադ դաբու ըսուած թաղը կրակ պատահելով՝ տասնու մէկ տուն այրեցան։

— Կը լսեմք թէ Քրքաղաճի շուկայն ալ մէկ երկու շաբաթ առաջ հրոյ ճարակ եղեր է՝ երեք չորս խաներով և քանի մը բնակարաններով։

— Ընդրիանուպոլիսէն յուլիսի 24 'ին կը գրեն։

"Ամսոյս 23 'ին չորեքշաբթի օր լուսնալու երեքշաբթի գիշերը քաղաքիս շուկային մէջ մեծ կրակ մը պատահելով 309 (ըստ այլոց 400) խանութ, մէկ քանի խան, 'ալիւրի համբարը, սրճատուններ, մէկ դպրոց, մէկ մզկիթ և նամակատունը (փօսթահանէ) այրեցան։ Եղած վնասը ութ հազար քսակ Օսմանեան դահեկանէն աւելի կը հաշուի։ Թէպէտ տեղւոյս քաղաքական և զինուորական կառավարութեան կողմէն շատ աշխատանք եղաւ, բայց ջրոյ պակասութենէն և հրաշէջ ջրհաններուն աղէկ վիճակի մէջ չըլլալէն, օգուտ մը չեղաւ։"

"Ս ջրհաններէն տեղւոյս հայ հասարակութեան վերաբերեալները ամենէն աւելի բարեկարգ վիճակի մէջ են, և մեծ ծառայութիւն ըրին կրակին առաջը առնելու համար։"

— Պրուսայէն կը գրեն թէ մոլեխներու մեծամեծ ջնարներ հասուցեր են զանազան հունձքերուն, ծառերուն և այլոց։

— Երկիրագործութեան վասնդներէ ապահովուած Ընդկլոյ երկրագործական ստացուածոց գումարը 1851 'ին 54,935,053 լիրայի հասեր է։

Ի՞նչ ցանկալի հաստատութիւններ են աս ապահովութեան ընկերութիւնները, որոց անթիւ բազմութիւնը կը տեսնեմք Եւրոպոյ մէջ։ Ամեն տարի շնչին հարիւրոդ մը վճարելով՝ մարդ ամեն հոգերէ ազատ կըլլայ, և դիպուածով մը ինչքը մոխիր ալ դառնայ՝ անոնց արժէքը կամ գինը ապահոված ընկերութենէն ամբողջ կըստանայ, և չպարտաւորիր ասոր անոր օգնութեանը կարօտ ըլլալ, որոնց սիրտը շատ անգամ իրենց նման արարածի մը խղճութեան և յուսահատութեան աղաչանաց այնչափ կը շարժի ինչքան թեթև անձրևի կաթիլներէն կը շարժի անդգայ ապառաժը։

— Կըսեն թէ Երեքշաբթի կէս օրին մեծ նոր խանի վերի դրան դուրսի կողմը Զուպսիճի Լահապետ ազգային և ընկերացը մաղազան գողեր մտեր և երկու երեք հարիւր հազար ղուռուշի ծանրագին բաներ գողցեր են։ Երեկ առաւօտուն ոստիկանութեան նախարար Խայրէտտին փաշան յիշեալ տեղը քննութեան գնաց, և կը յուսամք որ արթուն խուզարկութեամբը քիչ ժամանակէն գողերը ձեռք անցնին։

— Չորեքշաբթի գիշեր Պանըճա և այս գիշեր նոյն գեղի Բէօրֆէզը երկու մեծ պաշտօնեայներու ծովեղերեայ պալատը խրոաֆ գողեր մտնելով՝ առաջինէն 30 հազար ղուռուշի զարդեր գողցան և միւսոյն պարտիզպանը վիրաւորելով փախան։ Ընչուշտ քաղաքական կառավարութիւնը խիստ և ազգուժիջոցներ պիտի բանեցընէ եղեռնագործներուն դէմ։

— Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց դեսպան Մինթը Մարշը յուլիսի 26 'ին Փիրէ հասեր է։

— Իուսիոյ հիւպատոս 'ի կարին Մոսիէօ Յապան ուրբաթ օր մայրաքաղաքս հասաւ. Օտէսայէն գալով, և քանի մը օրէն իւր պաշտօնատեղին պիտի վերադառնայ։

— Հանգուցեալ մեծ Նափոլէոնին մէկ խոյրը (շափգա) փարիզ ծեր մարդու մը մօտ կը գտնուէր։ Ան ալ մօտերս մեռած ըլլալով՝ յիշեալ խոյրը ժառանգորդաց կողմէն յաճուրդս (մեզատ) հանուեր և շուտով մը չորս հազար ֆրանք (տասն և ութ հազար ղուռուշ) տրուեր է, և թէպէտ առանկ բաներն անգին հնութիւն համարուելով՝ շատ մեծ դումարի հասնելիքը կըսպասուէր, բայց ծեր մարդոյն այրիացեալ կնոջ ինդրանացը զիջանելով անոր վրայ ձգեր են նոյն գնով։

— Կեսարիայէն մեր յարգոյ թղթակիցը ազգային ուսումնարանաց և կառավարութեան վրայօք նոր նամակ մը կը գրէ մեզ զոր ներկայ թերթիս մէջ բաւական տեղ չունենալով առաջիկային կը ձգեմք։

ՏԵԱՐՔ ԼՐԱԳՐՈՅՍ
ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ = ՍԱՀԱԿ ԱՊՐՕԵԱՆ
Ընդամէ թարգմանապան Խարբերդցի Դրան։

Կ. ՊՕԼԻՍ Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՕՀԱՆՆՈՒ ՄԻՒՀԷՆՏԻՍԵԱՆ

[1] Ամերիկայի Հիւսիսային կողմը Քանատայի երկրին մէջ Մոնդրեալ քաղաքը մեծ հրդեհ մը պատահելով 36 ժամ տեւեր է. 1,500 են աւելի տուներ, կրպակներ մեխիր դարձեր են և վնասը չորս միլիոն սիւնադրոշմ թալէռ, կամ հարիւր միլիոն ղուռուշի չափ կը հաշուի։